O‘ZBEKISTONDA SIRKULYAR IQTISODIYOT VA UNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Rahbar: ***Xudoykulov Mamarasul Radjabovich***
Talaba: ***Sarvinoz Nizomiddinova***
Toshkent to‘qimachilik va yengil sanoat instituti.

Annotatsiya. *Mazkur tezisda O‘zbekiston Respublikasida sirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar, chiqindilarni qayta ishlash, “nol chiqindi” zonalarini tashkil etish, ekosanoat klasterlari va investitsion imtiyozlar masalalari yoritilib berilgan.*

This thesis highlights the reforms being implemented in the Republic of Uzbekistan to introduce the principles of the circular economy, addressing issues such as waste recycling, the establishment of “zero waste” zones, eco-industrial clusters, and investment incentives.

В данном тезисе освещаются реформы, проводимые в Республике Узбекистан по внедрению принципов циркулярной экономики, рассматриваются вопросы переработки отходов, создания зон «нулевых отходов», экопромышленных кластеров и инвестиционных льгот.

Kirish

XXI asrda ekologik barqarorlik va iqtisodiy samaradorlikni uyg‘unlashtirish dolzarb masalaga aylandi. Cheklangan resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va ularni qayta ishlash orqali yangi iqtisodiy qiymat yaratish konsepsiyasi – sirkulyar iqtisodiyot modeli – bugungi kun talabidir.

O‘zbekistonda sirkulyar iqtisodiyot yo‘nalishida muhim huquqiy va amaliy ishlar olib borilmoqda. 2025-yil 24-martda qabul qilingan Prezidentning PF–56-sonli “Sirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni bu borada yangi bosqichni boshlab berdi. Ushbu farmonda chiqindilarni kamaytirish, ularni qayta ishlash va iqtisodiy resurs sifatida foydalanish asosiy vazifa sifatida belgilandi.

Shuningdek, 2024-yilda chiqindilarni boshqarish va sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish agentligi tashkil etilishi belgilandi. Bu agentlik chiqindilarni to‘plash, saralash, qayta ishlash hamda ekologik xavfsizlikni ta’minlash bilan shug‘ullanadi. Shuningdek, “uglerod birliklari savdosi” tizimini joriy etish orqali iqtisodiy va ekologik manfaatni uyg‘unlashtirishni maqsad qilgan.

2030-yilgacha mamlakatdagi chiqindi poligonlarini 50 foizga qisqartirish rejalashtirilgan. 2025–2027-yillar davomida esa barcha hududlarda 13 ta ekosanoat zonasi tashkil etiladi. Bular orasida Qoraqalpog‘istonning Mo‘ynoq tumani, Toshkent

viloyatining Ohangaron shahri va Namangan viloyatining Chust tumani kabi joylar mavjud.

Har bir ekosanoat zonasida kamida 3 million AQSh dollari miqdoridagi loyihalar amalga oshiriladi. Bu loyihalar chiqindilarni qayta ishlash, yangi ish o‘rinlari yaratish va ekologik tozalikka erishish imkonini beradi.

Chiqindilarni qayta ishlash va energiya ishlab chiqarish mexanizmlari joriy etiladi. Shuningdek, “nol chiqindi” tizimi asosida chiqindilarni ajratib to‘plash (plastik, qog‘oz, oziq-ovqat) tizimi kengaytirilmoqda. Maishiy chiqindilarni to‘plash xizmatlari bilan qamrab olish darajasi 2025-yilda 95 foizga yetkazilishi rejalashtirilgan.

Bularning barchasi nafaqat ekologik tozalikni, balki iqtisodiy o‘sish va investitsiyalar oqimini ham ta’minlashga yo‘naltirilgan. Shu munosabat bilan quyidagi yo‘nalishlarda imtiyozlar joriy etilmoqda:

- ❖ Investitsion jozibadorlik va imtiyozlar
- ❖ Ekologik toza texnologiyalarni olib kirishda QQSdan ozod etish.
- ❖ Tezlashtirilgan soliq qaytarish mexanizmi joriy etiladi.
- ❖ Yer solig‘i va bojxona to‘lovlarida yengilliklar beriladi.
- ❖ Davlat–xususiy sheriklik asosida har yili 100 mln AQSh dollari dan ortiq xorijiy investitsiya jalb etilishi kutilmoqda.
- ❖ Energiya ishlab chiqarish va qayta foydalanish
- ❖ Chiqindilarni energiyaga aylantirish (“waste-to-energy”) yo‘nalishida ham muhim loyihalar amalga oshirilmoqda.
- ❖ Toshkent viloyatining Ohangaron tumanida chiqindilardan metan gazini yig‘ib elektr energiyasi ishlab chiqaruvchi zavod loyihasi ishlab chiqilmoqda.
- ❖ Andijon viloyatida esa chiqindilarni yoqish orqali elektr va issiqlik energiyasi olish tizimi yo‘lga qo‘yilmoqda.
- ❖ 2026-yildan boshlab qayta ishlangan chiqindilar asosida ishlab chiqarilgan elektr energiyasi zonalar ichidagi iste’molchilarga yetkazib beriladi.

Rekultivatsiya va ekologik xavfsizlik

2027–2029-yillarda chiqindi poligonlarini rekultivatsiya qilish bo‘yicha manzilli dastur amalga oshiriladi. Bunda poligonlardagi tuproq tarkibi, havo ifloslanishi va yer osti suvlari monitoringi olib boriladi. Rekultivatsiya ishlari natijasida yopilgan hududlarda kelajakda yashil zonalar, bog‘lar yoki quyosh energiyasi maydonlari tashkil etilishi rejalashtirilmoqda.

Muammolar va istiqbollar

Sohada hal etilishi lozim bo‘lgan asosiy muammolar:

- ❖ chiqindilarni qayta ishlash texnologiyalarining yetarli darajada zamonaviy emasligi;
- ❖ xususiy sektorning ishtiroki sustligi;
- ❖ moliyalashtirish manbalarining cheklanganligi.

- Shu bois, 2025–2030-yillarda:
- “yashil subsidiyalar” tizimi joriy qilinadi;
- “uglerod birliklari savdosi” mexanizmi kengaytiriladi;
- xorijiy tajriba (Janubiy Koreya, Yaponiya, Germaniya) asosida chiqindilarni qayta ishlash korxonalari soni ko‘paytiriladi.

Prognozlarga ko‘ra, 2030-yilga kelib chiqindilarni qayta ishlash darajasi 60 foizga yetadi, bu esa mamlakat iqtisodiyotiga milliardlab so‘m qo‘shimcha daromad olib keladi va 10 mingdan ortiq yangi ish o‘rni yaratiladi.

Xulosa

O‘zbekistonda sirkulyar iqtisodiyotning huquqiy va tashkiliy asoslari bosqichma-bosqich shakllanmoqda. PF–56-son Farmonida belgilangan chora-tadbirlar natijasida chiqindilarni boshqarishning yangi mexanizmlari yo‘lga qo‘yiladi, ekosanoat zonalari barpo etiladi va qayta ishlash darajasi sezilarli darajada ortadi. Bu esa mamlakatimizda ekologik xavfsizlik, iqtisodiy o‘sish va barqaror taraqqiyotni ta’minlovchi muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 24-martdagi “Sirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–56-son Farmoni. — lex.uz

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining chiqindilarni boshqarish bo‘yicha qarorlari (2019–2028-yillar strategiyasi).

3. Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi ma’lumotlari (2024–2025).

4. “O‘zbekistonda chiqindilarni qayta ishlash muammolarini o‘rganish va bartaraf qilish” — CyberLeninka ilmiy maqolasi.

5. API-portal.gov.uz — “Chiqindilardan energiya ishlab chiqarish bo‘yicha investitsion loyihalar” (2024).

6. Gazeta.uz — “Chiqindilarni boshqarish agentligi tashkil etiladi” (04.10.2024).

7. Yuz.uz — “Chiqindilar hosil bo‘lishining oldini olish va qayta ishlash ishlari tanqidiy muhokama etildi” (2024).

8. Staff.tiiame.uz — “Qattiq maishiy chiqindilar poligonlarini loyihalash va rekultivatsiya” o‘quv qo‘llanmasi.